

A FALU VÉGÉN: EURÓPA (Néhány szó Vass Tiborról)

PETŐCZ ANDRÁS

Vass Tibor felemeli a kesztyűt.

Ez a mondat jut az eszembe. Ez a mondat jut eszembe Vass Tiborról, mármint az, hogy „felemeli a kesztyűt”. Nem tudom, hogy lehet-e így esszét kezdeni, nem tudom, nem is érdekel, lehet-e, akkor, ha nem lehet, akkor most vegyük úgy, hogy csak *ippeg* beszélek egy kicsit Vass Tiborról, aki a szomszédom, a következő utcában lakik, ott, a faluvégén, talán ha egy kattintásnyi távolságra innen. Túlságosan is *előreszaladtam a történetben*, ezért most csak maradjunk a kesztyű-hasonlatnál, annál tudniillik, hogy a szerzőtársra azért csak-csak jellemző ez a dolog, mármint az, hogy *tényleg felemeli a kesztyűt*, ha párbajra hívják, márpedig hívják is őt rendszeresen, szóval, megküzd azzal, aki/ami az útjába kerül, vagy szelidebben szólva: *összeszorítja a fogát, és építkeznek*.

Világot épít, mondom, nagy szavak, persze, mégsem mondhatom másképp.

Vass Tibor önmagában intézmény. Intézmény, mert közösséget formál, szervez, és – rendhagyó módon – mérészel pozitívan (ha tetszik: igazi *újmodernként*) gondolkodni, ma, itthon, Magyarországon.

Mondjuk ugyanazt, amit mindannyiunk közös ismerőse, a *Jani* szokott volt mondani Szepezden – *remélem, hogy ismerik Önök is a Janit* –, Szepezden, mondom, de lehetne éppen *Csajág* is az a település, ahol történetünk zajlik, szóval, mondjuk azt magáról a címről, ennek a kicsinke kis írásnak a címéről, illetve annak ürügyén, mondjuk azt, amit a *Jani* szokott, hogy *„persze, tudom én jól, merre van az Európa, itt van az Európa a falu végén, igen, itt, három utcával feljebb, erre van az Európa, úgy mondják, ’kávézó’, mert-hogy ez a neve, ’Európa kávézó’, persze, nem igazán kávézó az, inkább csak kocsmá, olyan hely, ahol egyébként könnyű lerészegedni, van sör, bor, pálinka, meg mindentféle egyéb italok is vannak, szóke meg barna kóla, és különben pedig ott játszik az Olivér, hegedül, minden este, issza játék közben a kitudjamibölkészült fehérborát, és húzza, húzza a nótát, ha jól megfizetik érte”,* szóval, mondjuk ezt, és gondoljuk azt, hogy így rendben van a dolog, aztán még tegyük azt is hozzá mindehhez, amit a *Jani* is hozzátenne, hogy *„na, persze, nem igazítok én útba senkit az Európához, találják meg maguk, ha már erre járnak, csodálkozzanak rá a házra, kékre van az festve, mint az öreganyám alsósoknyája, vannak rajta sárga csillagok is, de tényleg, vannak rajta, ahogy illik, körbe-karikába, úgylis észreveszik majd, és rá is csodálkoznak, abban biztos vagyok”,* mert így beszél mindannyiunk ismerőse, a *Jani*, ez köztudott, ott, Szepezden, meg Csajágon, ilyeneket szokott volt mondani a *Jani* gyerek. Szóval utánozzuk le így a *Janit*, még akkor is, ha

tudjuk, hogy az ügy – a Vass Tibor-ügy – ennél sokkal, de sokkal bonyolultabb, és fontosabb is.

Mert a falu végén tényleg ott van Európa.

Képletesen is, valóságosan is.

Lehetne persze párhuzamot vonni az írásom kezdete, és mondjuk egy kedves háziastott vadállat, vagyis egy kutya kapcsán született írással, ahol egy bizonyos Umberto volt a köszöntött, és tényleg köszöntött volt, de a köszöntésben – mint minden köszöntésben – zavar volt, mondhatnám szemérmes, de mindenképpen szimpatikus zavar, és ezért túlzottan is nagy lett az ironia, ami aztán sértődést váltott ki a köszöntöttből, amin talán éppen a köszöntő szavakat írt szerző csodálkozott a legjobban.

És akkor itt már kellőképpen homályos a képlet, Európa és faluvég, Umberto és kutya.

De az esszéik, köszöntések, méltatások ilyesmi sorsra jutnak. Beléjük *csempésződik* valami finom zavar, és akkor már nem lehet hovatenni a dolgot.

Azt nem írhatom, hogy van egy vassam, így duplájára kővértve az „s” betűt, szóval, hogy egyetlen vassam van, ami azt is jelentené, hogy van pénzem, meg nincs is, mert, ha nincs egy vassam, akkor egy fillérem sincs, de, ha van egy vassam, akkor legalább egy fillérem csak-csak van. Mindez olyan, mint maga az Európa nevű kávézó a falu végén, így a képzavar már teljessé lett, hagyjuk ezt a vonalat.

Közelítsünk máshonnan.

Talán onnan, hogy van egy költő és szerkesztő és képzőművész és szervező, aki leül a gépéhez esténként, és legyen bárhol is éppen, családi házban, társasházban, lakásban vagy szállodai szobában, és legyen mindez faluban, tanyán, vagy nagyvárosban, ő akkor is pontosan tudja, hogy ugyanott van mindig, *hálón van*, egy háló része, a szomszédjában *Kundera* veri a gépet és *Kertész Imre*, és valamiképpen *Bartók Béla* is ott van, valahol a szomszédjában, aki persze zenét szerez, tehát, hogy ne szaporítsam a szót, van egy alkotóember, Vass Tibornak hívják, aki a teret és az időt kattintásokra sűríti össze, aki képes elhitetni saját magával és másokkal is, hogy *Bartók Béla* és *Vivaldi* találkoznak, hogy Szepezd, Csajág vagy Hernádkak három perc séta Párizs belvárosától, a Latin negyedből. Ez az a kávéház, ahol Vass Tibor ücsörög, ez a komplex látásmód az, ami az ezerféleséget egyetlen laptopba képes belerakni, ettől Európa a kávéház, aminek törzsasztalánál a *Spanyolnátha* készül, ahova szerzők esnek be, a legkülönbözőbb szerzők, kézírataikat szorongatva.

És mindebben spontaneitás van, mindebben természetes gesztusok vannak, annak a képessége, hogy mindig is egy háló részeként mutatjuk meg önmagunkat, amihez elzárkózás, kirekesztés, merevség vagy fundamentalista gondolkodás nem társítható, mert az a háló immanens tulajdonságainak mondana ellent. A szomszédom a falu végén is én vagyok, és mindenképpen mindig valamiféle faluban vagyok, nem játszom/nem játszhatom meg magam, hogy már rá se igen akarok ismerni szülőfalum girbe-gurba utcáira, mert a hazugság éppúgy idegen a háló értékrendszerében, mint a merevség.

Ez a spontaneitás jelentkezik Vass Tibor verseiben is, a természetességnek ez az elemtáris ereje

Ahogy például a *Bevallás garnitúra* című kötetben megszólal, az élőbeszédnek azzal a könnyed szóhasználatával, ami olvasás közben elfeledtetni velünk, hogy éppen „verset” olvasunk, ami segít kikapcsolni az elsődleges percepciók nehézségeket és közvetlenül a szöveg tartalmi összefüggésére vezet rá. Arra ugyanis, hogy a mindennapjaimról, meg a

problémáimról beszélnek. És még arra a sajátos hangra is utal, ami olyan nagyszerű versekben jelenik meg – hogy egy szerzőtársat említsek, aki szintén itt, a szomszédban, a falu végén lakik, nevezetesen József Attilát –, mint a *Magad emésztő* című mestermű, ahol oly természetesen emelkedik a könnyed hétköznapi szóhasználat versbeszéddé, oly egyszerűséggel érzékeli, hogy a versben ott a mindennapi, a hétköznapi, például az, hogy villamosra szállunk, és meglepődve találkozunk valakivel a villamoson, aki ugyanúgy utazik, mint mi, és mégis másképpen, akitől függünk, és mégse függünk, és aki akár még a barátunk is lehetne, de nem az.

Vass Tibor a verseiben – többek között – ehhez a József Attila-i „Magad emésztő” hagyományhoz is kapcsolódik.

Úgy beszél a halálfélelemről (*A testes nő és a halál*), hogy valóban beszél: egyszerűen elmeséli, szaggatott, sajátos ritmusban, szabad versben, hogy mit gondol a „testes nő” az elmúlásról, pátosz nélkül mondja el, a hétköznapi beszéd egyszerűségével. A beszélgetés élményét érezzük meg ezeken a verseken, ahogy a „testes nő” elmeséli, hogyan vették le az egyik barátnője melleit, és hogyan halt meg aztán a barátnője, mindezt a „beszélgetést” Vass rövid, szaggatott sorokba tördeli, ezáltal az egész vers meditatívává lesz, szomorúvá, és nagyon természetessé.

Az egész „testes nő”-ciklusra jellemző ez a „hétköznapiság”, a „gyógytorna”, a „kocma”, a „savas eső”, mind-mind úgy jellemezik meg Vass Tibor verseiben, mint a mindennapi életünk részei, van ebben valamiféle „európai földhözragadság”, ami egyszerre távlatos és távlatlan: a múlt század második felében készült amerikai filmek jutnak eszembe, akár a *Szelíd motorosok*, akár a *Zabriskie Point*. Nagy távlatokat érzékeltünk azokat a filmeket nézve, közben pedig iszonyatos távlatlanság volt a filmekbe beleépítve, földhözragadság és szorongás, valami nagy-nagy térben: itt, Kelet-Európában mi már ezt a távlatlanságot is irigyeltük, mert nagy távlatosságot láttunk bele. Valahogy így jön össze a falu és az európaiság, a hétköznapiság és a benne megbúvó modernség Vass Tibor verseiben, illetve a Vass Tibor-i „intézményrendszerben”. Említhetnék még a *Paris, Texas* filmet is. De jöjjön elő valami másik film, ha már filmekhez kanyarodtam Vass ürügyén.

A századvég egyik fontos alkotása volt Leos Carax: *Les amants du pont Neuf* című filmje, ami magyarul valami olyasmi, hogy „A pont Neuf szerelmesi”. A „pont Neuf” Párizs legrégebbi hídja, „új híd”, hogy mikor is volt „új”, meg nem tudom mondani.

Lehetne a film címét *szeretőinek* is fordítani, így: „A pont Neuf szeretői”, és akkor még pontosabb lenne, mert a filmben a hősök tényleg együtt „laknak”, együtt élnek a híddal. Ott, abban a filmben a két fiatal (*Juliette Binoche* volt az egyik), a két kétségbeesett alig több mint kamasz, a fiú és a lány, a saját lepusztultságukban is valami gyönyörűre lesznek képesek, kimozdulni a lerobbantságból – a „faluból”, mondhatnám –, a születésükkor már végzetessé lett hátrányos helyzetükből. Kilépnak a csavargó, a hajléktalan életformából, és építkezni kezdenek, még akkor is, ha ez reménytelen, vagy végső soron bukásra ítélt. Ott, abban a filmben mindez pozitív, felemelő, jó, lélegzetet adó.

Vass Tibor valami ilyesmi. Ott éjszakázik azon az átkozott hídon – a faluvégen levő „pont Neuf” lakójaként –, vagy éppen híd alatt, csontsovány, fiatal gyerek, és közben valami gyönyörű az, amit létrehoz. Birodalmat teremt, világot alkot, építkezik, csapatot verbuvál, és vezet a csapatot, mert azt akarja, hogy ez az építkezés egyre sikeresebb és nagyszerűbb legyen, egyszerűval lelkesedik, dolgozik, alkot, él. Még akkor is ezt teszi, ha

„helyel-közzel előfordul, / nem tudom, mit kezdjek magammal” (Helyel-közzel előfordul...), ahogy írja, mert a nyugtalanságában benne van az építkezés elementáris vágya.

Mindeközben pedig van benne egy fanyar mosoly is, irónia, szomorúság, van benne valami örök reménytelenség is, és ez még hitelesebbé teszi minden mozdulatát. Ott áll, valami girbe-gurba utca végén, cipőjén ott a falu piszka, és a „pont Neuf clochard-aként” versenyre kel az Eiffel-torony monumentalitásával, gyönyörű fényeivel. Még akkor is versenyre kel, ha a verseiből, ezekből a könnyed, szomorú, önironikus szabadversekből is tudjuk, hogy ő is tudja... Mit is?

Azt bizon már el is feledtem – mondaná a Jani valahol Szepezden, Csajágon vagy Hernádkakon. – *Meg különben sem igazítok útba senkit.*

Vass Tibor. (Kocsis Csaba fotója.)